

**O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim, fan va
innovatsiyalar vazirligi
Guliston davlat universiteti**

**“SIRDARYO VILOYATINI INNOVATION
HUDUDGA
AYLANTIRISH: MUAMMO, YECHIM VA
XALQARO TAJRIBA”**

**mavzusidagi xalqaro forsayt formatidagi
ilmiy-amaliy anjuman ishtirokchisi**

**“TRANSFORMING SIRDARYA REGION INTO
INNOVATION REGION:
PROBLEM, SOLUTION AND INTERNATIONAL
EXPERIENCE”**

**participant of the scientific-practical conference
in the format of the international website**

o‘rtasidagi tafovutlarni yuzaga keltirmoqda. Mavjud ta’lim modellari barcha sohalardagi innovatsion rivojlanish faoliyatiga mos kelgan taqdirdagina taraqqiyotga erishilishi mumkin.

So‘nggi yillarda dunyoning ko‘plab mamlakatlarida davlat organlarining iqtisodiyotni rivojlantirishdagi harakatlari tufayli oliv ta’lim tizimi va ta’lim xizmatlari bozorini rivojlantirish muammosiga e’tibor kuchayib borayotgani kuzatilmoqda. Ta’lim sifatining o’sib borishi milliy innovatsion tizimning takomillashi va mamlakat iqtisodi rivojlanishni ta’minlashning zarur vositasidir. Shuning uchun dunyo rivojlangan mamlakatlarining iqtisodiy siyosati ta’lim xizmatlari bozorida innovatsion rivojlanish kontseptsiyasini ishlab chiqish va amalga oshirishga qaratilgan.

Hozirgi sharoit dunyo mamlakatlarining rivojlanishini baholashda iqtisodiyot fani milliy raqobatbardoshlik kontseptsiyasini etakchi o‘ringa olib chiqadi. Shu nuqtai nazardan, ta’lim tizimi innovatsion rivojlanishga erishish va jahon iqtisodiyotidagi mamlakatlar iqtisodiy raqobatdoshligini oshirish borasida hal qiluvchi o‘rin tutadi.

Dunyo mamlakatlarining milliy raqobatbardoshlik reytinglarini aniqlash jarayoniga qaratilgan tadqiqotlar ta’lim tizimining samarali faoliyati mamlakatning raqobatbardoshligi va iqtisodiy yuksalishining yuqori sur’atlarini ta’minlashi hamda aholi farovonligining oshishiga ta’sir etuvchi muhim omil ekanligini isbotladi.

Jahon mamlakatlarining dunyo miqyosidagi yoki global raqobatbardoshlik indeksi uchta kichik indekslarni qamrab oladi va ular o‘n ikkita asosiy guruh ko‘rsatkichlariga asoslanadi.

Xulosa. Oliy ta’lim mehnat bozorining samarali rivojlanishiga, jamiyatdagi turli ijtimoiy institutlar va tadbirkorlikni taraqqiy etishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Shu jumladan, oliy ta’lim mamlakatning xalqaro maydonda milliy raqobatbardoshligini ta’minlashning eng muhim omilidir va binobarin ushbu sektorni rivojlantirishga alohida e’tibor qaratish lozim. Oliy ta’lim tizimi barcha bosqichlarining barqaror rivojlanishi mamlakat va jamiyat rivojlanishining muhim va ajralmas shartidir. Oliy ta’limning har tomonlama rivojlanishi malakali ishlab chiqarish, texnologik, innovatsion va texnikaviy taraqqiyotga intilayotgan davlatlarning iqtisodiy yuksalishi uchun muhim shartdir. Bu holat jahon iqtisodiyotida global va integratsion jarayonlarning rivojlanishi kontekstida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bundan tashqari, xalqaro mehnat taqsimotida muhim o‘rinni egallashni va jahon bozorida o‘z mahsulotlarining raqobatbardoshligini ta’minlashni istagan har bir mamlakat o‘zgaruvchan muhitga tez moslasha oladigan va mamlakat iqtisodiyoti raqobatbardoshligini oshirish choralarini ta’minlaydigan yuqori malakali mutaxassislariga ega bo‘lishi shart.

Foydalanaligan adabiyotlar:

1. 2017-2021- йилга мўлжалланган Ўзбекистон Республикасининг инновацион ривожланиш дастури.
2. Benkler Y. The Wealth of Networks: How Social Production Transforms Markets and Freedom. New Haven, Conn: Yale University Press, 2006. 515
3. Усмонов Б. Олий таълим тизимини уйгунлаштиришда олий таълим муассасасида илмий фаолият ва ўқув жараёни интеграцияси. “Инновацион фан-таълим тизимини ривожлантиришнинг баркамол авлодни вояга етказишдаги роли ва аҳамияти” – Илмий амалий конференцияси материаллар тўплами, Тошкент, 2014 йил, Тошкент давлат аграр университети
4. Тухлиев И.С. Миллий инновацион тизимни шакллантириш ва ривожлантириш омиллари //“Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali. № 5, sentyabr-oktyabr, 2020 yil. - Б.200-206. <http://iqtisodiyot.tsue.uz>

INVESTITSIYA VA INVESTITSION JOZIBADORLIK

Aliqulov Ravshan Shodiyor o‘g‘li

Guliston davlat universiteti o‘qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqola investitsiya va investitsiya faoliyati tushunchasining mazmunmohiyati, uning subyektlari hamda investistiya va investitsiya faoliyati turlarining xalqaro va milliy huquqiy hujjatlar asosidagi tahlilini o‘z ichiga oladi.

Kalit so‘zlar: Investitsiya, investitsion faoliyat, investitsion faoliyat subyektlari, kapital investitsiya, moliyaviy investitsiya, real investitsiya.

KIRISH

Bugungi iqtisodiy globallashuv jarayonida investitsion faoliyat har bir davlat iqtisodiyotida muhim ahamiyatga ega element hisoblanadi. Boisi mazkur faoliyat mamlakatda sanoat ishlab chiqarish darajasini kengaytirishga va rivojlantirishga, iqtisodiyotning barqaror hamda progressiv o‘sishiga xizmat qiladi. Shu bois investitsion faoliyatni qo‘llab-quvvatlovchi har bir davlat o‘zining bu boradagi aniq maqsadlarini ifodalovchi yo‘l xaritasini ishlab chiqadi. Xususan, mamlakatimizda ham investitsiyalarni turli sohalarga jalb etish, ularning oqimini kengaytirish, investitsion faoliyatni rag‘batlantirish bo‘yicha turli reja va dasturlar ishlab chiqildi

Adabiyotlar tahlili

Prof. N.H. Haydarov investitsiyalar mazmun - mohiyatiga quyidagi ta’rifni beradi: “Investitsiya - bu mulk shaklidan qat’iy nazar, tadbirkorlik asosida faoliyat ko‘rsatayotgan jismoniy va yuridik shaxslar yoki davlatning iqtisodiy va ijtimoiy samara olish maqsadida o‘z boyliklarini qonun doirasida bo‘lgan har qanday tadbirkorlik obyektiga sarflashidir”. [1]

Mahalliy iqtisodchi-olimlar tomonidan: «investitsiyalar - pulni saqlash, ko‘paytirish yoki ijobjiy miqdordagi daromadni ta’minalashni hisobga olgan holda uni joylashtirish mumkin bo‘lgan har qanday vosita sifatida ifodalanadi». Xorijlik iqtisodchi-olimlardan U.Sharp, K.Eklund, Kempbell R.Makkonell, Stanli L.Bryu kabilar investitsiyalarning mazmun-mohiyati yuzasidan turlicha tariflami bayon etishgan. Jumladan, Nobel mukofotining iqtisodiyot bo‘yicha laureati (1990 yil) U.Sharp ta’kidlashicha: «investitsiyalar kelgusida (ehtimol, nomuayyan) qiymatlik olish maqsadida hozirgi vaqtida muayyan qiyamatlikdan voz kechishdir» [2]

Shved iqtisodchi-olimi K.Eklund fikricha: «investitsiya - bu kelajakda ko‘proq iste’mol qilish sharoitiga ega bo‘lish uchun ertangi kunga qoldirilgan narsa. Uning bir qismi hozirda ishlatilmasdan zaxiraga qoldiriladigan iste’mol buyumlari bo‘lib, boshqa qismi esa bu ishlab chiqarishni kengaytirishga yo‘naltirilgan resurslardir»

Muhokama va natijalar

Investitsion faoliyat tushunchasi investitsiya hamda investor kabi tushunchalarga asoslangan bo‘lib, bu bo‘yicha to‘liq tasavvurga ega bo‘lish uchun dastlab mazkur tushunchalar haqida so‘z yuritish maqsadga muvofiq hisoblanadi. “Investitsiya” atamasi lotincha so‘zdan olingan bo‘lib, “invest”, ya’ni “qo‘yilma” degan ma’noni anglatadi. Umuman olganda, investitsiya deganda foyda olish yoki boshqa foydali maqsadga erishish uchun tadbirkorlik yoki boshqa faoliyatga jalb qilinadigan pul mablag‘lari, qimmatli qog‘ozlar, moddiy va nomoddiy boyliklar, shu jumladan, mol-mulkka bo‘lgan huquqlar nazarda tutiladi.

O‘zbekiston Respublikasi va Turkiya Respublikasi o‘rtasidagi investitsiyalarni o‘zaro rag‘batlantirish va himoya qilish to‘g‘risidagi ikki tomonlama shartnomada “Investitsiya” atamasi Ahdashuvchi tomon davlati hududida davomiy iqtisodiy aloqalar o‘rnatish maqsadida uning qonunchiligiga muvofiq qo‘lga kiritilgan va investitsiya xususiyatlari ega bo‘lgan tadbirkorlik faoliyati bilan bog‘liq har qanday turdag'i aktivni anglatishi nazarda tutilgan. Va nihoyat, O‘zbekiston Respublikasining “Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to‘g‘risida”gi 2019-yil 25-dekabridagi Qonuni 3-moddasiga muvofiq investitsiyalar – investor tomonidan foyda olish maqsadida ijtimoiy soha, tadbirkorlik, ilmiy va boshqa faoliyat turlari obyektlariga tavakkalchiliklar asosida kiritiladigan moddiy va nomoddiy boyliklar hamda ularga bo‘lgan huquqlar, shu jumladan intellektual mulk obyektlariga bo‘lgan huquqlar, shuningdek reinvestitsiyalar – deb bayon etilgan. Bizning fikrimizcha, investitsiya deganda avvalo, iste’moldan ortgan moliyaviy vositalar hamda boshqa mol-mulklarini foydali natijaga erishish uchun qonun bilan ta’qilanganhar qanday faoliyatga jalb qilish, harakatga keltirishdir. Muayyan sohaga investitsiya kiritish bevosita investitsion faoliyat natijasida amalga oshiriladi. Investitsion faoliyat investitsiyaga nisbatan keng tushuncha bo‘lib, u o‘z ichiga investitsiya loyihibalarini amalga oshirish bilan bog‘liq jarayonlarni qamrab oladi. Investitsion faoliyat haqida turli iqtisodiy va yuridik adabiyotlarda xilm-xil fikrlar keltirib o‘tiladi. Jumladan, A.N.Alekseyev investitsion faoliyatni investornining daromad olish yoki boshqa foydali natijaga erishish maqsadida investitsiya qo‘yilmalari bilan bog‘liq harakatlari sifatida tavsiflaydi[3]

Investitsiya va investitsion faoliyat tushunchalari bir-biri bilan mustahkam bog‘liq bo‘lib, mazkur faoliyat tor va keng ma’noda talqin qilinadi. Investitsion faoliyat tor ma’noda investitsiya qo‘yilmalarini

biror bir sohaga yo'naltirish va shu orqali kapital hajmini o'zgartirish jarayonini ifodalasa, keng ma'noda foyda olish maqsadida sarmoyalarni investitsiya obyektiga joylashtirish bilan bog'liq harakatlar yig'indisini ifodaydi. Ba'zi bir mualliflar investitsiya faoliyatini shartli ravishda ikki bosqichga ajratilgan harakatlar turi sifatida tushunishni taklif qilishadi. Birinchi bosqich bo'sh turgan mablag'arni investitsiya sifatida kiritish haqida qaror qabul qilishdan boshlanadi. Daromad olish nuqtai nazaridan samarali kapital kiritish obyekti qidirilgandan so'ng, investitsiya shartnomasi tuziladi, ya'ni muayyan qidirish va mablag'larni kiritish fakti mustahkamlanadi[4]. Shunday qilib moddiy va nomoddiy mablag'ga investitsiya maqomi beriladi. Ikkinci bosqich o'z ichiga investitsiya shartnomasiga muvofiq investitsiyalarni amalga oshirishga doir amaliy harakatlarni qamrab oladi. Bu jarayonda investitsiya faoliyati har bir ishtirokchisining funksiyasi va o'z vakolatlarini amalga oshirish shakllari aniqlanadi. Shuningdek, rivojlanayotgan iqtisodiyotda investitsiyalarning aksariyat qismi real investitsiyalarni, rivojlangan iqtisodiyotda esa investitsiyalarning eng ko'p qismi moliyaviy investitsiyalarni tashkil etib, moliyaviy investitsiyalarning rivojlanishi real investitsiyalarni o'sishiga xizmat qiladi. Investitsiyalarning mazkur shakllari bir-biri bilan raqobatlashuvchi emas, balki birbirini to'ldiruvchi hisoblanadi [5]

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, investitsiya foliyati bu har qanday jismoniy va yuridik shaxslar, shuningdek xorijiy davlat fuqarolari va yuridik shaxslari kabi investitsiya subyektlari tomonidan daromad olish, mavjud kapitallarni ko'paytirish yoki boshqa foydali natijalarga erishish maqsadida turli faoliyat sohalariga kapitallarni joylashtirish va ularni boshqarish yuzasidan amalga oshiriladigan amaliy harakatlar majmuidir. Shu nuqtai nazardan aytish joizki, investitsiya faoliyat tushunchasining mazmunida investitsiyalash maqsadi, obyekti va uning yo'nalishlari, investitsiyalash bilan bog'liq tashkiliy-huquqiy harakatlar va nihoyat, muayyan ijobjiy samara (foyda) olish motivi yotadi. Investistiya faoliyatining tasniflanishi esa investorlar tomonidan kapital qo'yilamalarning maqsadini hamda obyektini aniqlashda, kapital qo'yilayotgan soha yuzasidan aniq tassavurga ega bo'lishga, ular xususida kengroq obyektiv ma'lumotlar olishga imkon beradi.

REFERENCES

- 1.Haydarov N.H. Iqtisodiyotni erkinlashtirish sharoitida korxonalar investitsion faoliyatidagi moliya-soliq munosabatlarini takomillashtirish masalalari. I.f.d ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. T.: 2003. 29 b.
- 2 Mamatov B.S., Xo'jamqulov D.Yu., Nurbekov O.Sh. Investitsiyalarni tashkil etish va moliyalashtirish. Darslik. Toshkent moliya instituti. - T.: IQTISOD-MOLIYA, 2014. - 23 b.
- 3.Мелкумов Я. С. Экономическая оценка эффективности инвестиций и финансирование инвестиционных проектов. - М.: ДИС, 2016. - 344 с.
4. Vaxabov A.V., Xajibakiyev Sh.X, Muminov N.G. Xorijiy investitsiyalar. O'quv qo'llanma. T.: «Moliya». 303 b.
5. Sharp U.,Aleksandr G., Beyli J. Investitsiya: Per.S ang.-M.:INFRA-M.1997. C. 7

INVESTITSIYANI MOLIYALASHTIRISHDA AHOLI MABLAG'LARI VA TIJORAT AMALIYOTIDAGI ISHTIROKI

Rasulova Nasiba Tog'ayevna, Abdumalikov Shoxjahon Jaloliddin o'g'li

**Guliston davlat universiteti o'qituvchisi
Guliston davlat universiteti o'qituvchisi**

Abstract Investitsiyalar korxonalarni rivojlantirish, mamlakatda moliyaviy savodxonlik bilan birgalikda iqtisodiy o'sishni ta'minlashning bosh omillaridan biridir.

Iqtisodiyotning barqaror va mutanosib rivojlanishi, aholi turmush darajasi va farovonligining oshishi ko'p jihatdan fuqarolarning iqtisodiy hodisa va jarayonlarga ongli ravishda munosabatda bo'lishi, iqtisodiy tafakkur va ko'nikmalarning rivojlanishiga bog'liq. Chunki, fuqarolar qanchalik yuqori iqtisodiy faollik va moliyaviy savodxonlikka ega bo'lsa, ularning iqtisodiy faoliyati, hayotning turli jahbalarida qabul qilayotgan qarorlari shu darajada samarali bo'ladi. Ayniqsa, moliyaviy savodxonlik mamlakatdagi ishbilarmonlik muhitining rivojlanishiga, Makro va mikro ko'lamda investitsiyalarning kiritilishi va to'g'ri yo'naltirish asosidir.

MUNDARIJA

SO'ZBOSHI.....	4
SIRDARYO VILOYATINI INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI VA INNOVATSION VOSITALAR HAMDA IMKONIYATLARIDAN FOYDALANISH	6
IZOLYATSION KAMERALI TAKOMILLASHTIRILGAN SEPARATORNI ISHLAB CHIQISH Xodjiyev Muksin Tadjiyevich, Eshmurodov Dilmurod Dusmurod o'g'li	7
SIRDARYO VILOYATI IQTISODIYOTI TARMOQLARIGA INVESTITSIYALARINI JALB QILISHNING ASOSIY TENDENSIYALARI Maxmudov Sherali Xusanovich, Elmurodov Ulug'bek	10
TA'LIM XIZMATLARI BOZORINING MILLIY IQTISODIYOTNING INNOVATSION RIVOJLANISHIGA TA'SIRI Uzaydullayev Sherzod Shukurullayevich, Xolmirzayeva Sarvinoz Komiljon qizi	15
INVESTITSIYA VA INVESTITSION JOZIBADORLIK Aliqulov Ravshan Shodiyor o'g'li	17
INVESTITSIYANI MOLIYALASHTIRISHDA AHOLO MABLAG'LARI VA TIJORAT AMALIYOTIDAGI ISHTIROKI Rasulova Nasiba Tog'ayevna, Abdumalikov Shoxjahon Jaloliddin o'g'li	19
ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ СИСТЕМАТИКА ОСОБЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЗОН И ТИПЫ ЗОН ПО КЛАССИФИКАЦИИ СТРАН МИРА Мирхамилова Захинабону Мирхамидкизи	22
MOLIYAVIY SAVODXONLIK - INVESTITSIYANI TO'G'RI YO'NALTIRISH ASOSIDIR Obilov Mirkomil Rashidovich.....	31
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ИМПОРТ ЎРНИНИ БОСУВЧИ ИҚТИСОДИЙ СИЁСАТНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЙўНАЛИШЛАРИ Тошбоев Бекзод Баҳтиёрович	34
QISHLOQ XO'JALIGINI RIVOJLANTIRISHDA INVESTITSIYA Zaripov Azamat Djurayevich	41
SIRDARYO VILOYATINING OZIGA XOS XUSUSIYATLARINI HISOBGA OLGAN HOLDA INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISH Alimova Dilafruz	45
KORXONALARDA PUL MABLAG'LARINING INVESTITSION VA MOLIYAVIY FAOLIYAT TURLARI BO'YICHA SARFLANISHI Norbo'tayev Baxtiyor Abduraximovich	49
SIRDARYO VILOYATI IQTISODIYOTINI XORIJUY TAJRIBA ASOSIDA INNOVATSION HUDUDGA AYLANTIRISH ISTIQBOLLARI Allayarova Mastura Qudratullayevna, Joniqulov Behzodbek Ravshan o'g'li	51
SIRDARYO VILOYATI KORXONALARINING IQTISODIY RAQOBATBARDOSHЛИGINI OSHIRISHDA XORIJUY INVESTITSIYALARNING O'RNI Begimqulov Javohirbek Jo'raqul o'g'li, Suyunov Shohzod Murod o'g'li	54
HUDUDLARDA INVESTITSION JOZIBADORLIKNI OSHIRISH VA ULARNI BAHOLASH USLUBIYATINI TAKOMILLASHTIRISH Mamajonova Saida Vaxabjonovna, Abduvahobova Gulira'nno Xayrulla qizi	56
XORIJUY INVESTITSIYALAR TUSHUNCHASI VA ULARNI JALB QILISHDA MAHALLIY HOKIMLIKLAR FAOLIYATINING O'RNI VA ROLI Pardaboyev Nursulton Abdukarim o'g'li	59
TIJORAT BANKLARI FAOLIYATINI KENGAYTIRISHDA RAQAMLASHTIRISH VA JAON TAJRIBASI Qodirova Dilafruz Olimovna	61
ХУДУД ИҚТИСОДИЁТИДА ИННОВАЦИОН ФАОЛИЯТНИ ДАВЛАТ ТОМОНИДАН ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ О.Т.Сатторкулов, У.И.Усмонова.....	67
SANOAT SIYOSATINI AMALGA OSHIRISHDA INVESTITSION FAOLLIKNING JAON TAJRIBASIDAN FOYDALANISH Atabayeva Karomat Rajabovna.....	71
MUQOBIL ENERGIYA MANBAALARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINNI OSHIRISH Qodirova Arofat Abdukarimovna, Miralieva Habiba	76
SIRDARYO VILOYATIDA MEHNAT RESURSLARI VA MEHNAT BOZORINI TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARI.....	82